

Stelling:

De opmars van exoten is niet te stuiten

Fotografie: Juul Steyn en
Matthijs de Vos

Onze wateren dreigen letterlijk overspoeld te worden door uitheemse vissoorten. Roofbleien, blauwneuzen, zonnebaarzen en een hele reeks exotische grondels worden in steeds meer wateren aangetroffen – soms in aanzienlijke hoeveelheden. Deze nieuwkomers zullen zeker invloed hebben op de inheemse visstand. Over hoe groot deze invloed is en wat er eventueel aan kan worden gedaan, verschillen de meningen van deskundigen.

Martin Melchers, **stadsecoloog en auteur**

Het begrip exoot is een typisch menselijke vinding. Exoten, zoals wij zelf op veel plekken op aarde zijn, kunnen we alleen maar respecteren en accepteren. Wij veroorzaken hun verplaatsingen en moeten er daarom verder niet over zeuren. Al lang geleden dropten we als zeevarende natie geiten, bruine ratten, katten en honden op maagdelijke en niet door mensen

bewoonde eilanden over de gehele wereld. Homo sapiens is een soort die dammen bouwt, kanalen graaft en stroomgebieden van rivieren met elkaar verbindt. Daarbij is het een soort die over de gehele aarde vliegt, vaart en waar mogelijk met auto's naar toe rijdt. In zijn kielzog sleept die waanzinnig mobiele soort allerlei planten en diersoorten mee.

We halen aardappelen uit de Andes, terwijl we die volgens het huidige beleid ten aanzien van exoten onmiddellijk uit ons land zouden moeten verwijderen en terugsturen naar het land van herkomst. We zijn hypocriet over exoten. Als ze lekker smaken, mogen ze blijven. Als ze lastig zijn en ons voedsel bedreigen of voor geluidsoverlast zorgen, dan moeten ze ophoepelen. We zijn een niet door rede geleide soort, maar gewoon een zoogdier tussen de andere soorten. Beleid is ons vreemd. Grote en kleine rampionen zijn van veel grotere invloed op ons handelen dan het gezonde verstand.

Een van de opvallendste eigenschappen van onze soort is het vermogen tot uitroeien van andere soorten. Ook soorten die we heel goed zouden kunnen eten. Die eigenschap zie je heel weinig in de natuur. Roofdieren, zoals bepaalde zoogdieren en grote vissen, zullen nooit hun prooidieren uitroeien. Want daardoor zouden zij ook zichzelf vernietigen. Wij hebben in de vorm van allerlei wapens zelfs bestrijdingsmiddelen tegen de mens uitgevonden. Als de neiging tot uitroeien op de eigen soort wordt gericht, treedt er een ander wonderlijke eigenschap op. Boven de pakweg een miljoen doden ontstaat er van zelf een bestrijdingsreactie op de groep die daar mee bezig is, waardoor het uitroeien van eigen soort teniet wordt gedaan. Grote

andere soorten op aarde worden wel door ons uitgeroeid; dat vermogen bezitten we nog steeds.

Wat moeten we nu met de huidige exoten in ons water aan? Accepteren dat deze, vooral de kleinere, simpelweg niet te bestrijden zijn. Alleen als we ons oppervlaktewater grootschalig zouden bewerken met gif kunnen we resultaten boeken – daar hebben we al enige ervaring mee opgedaan. We vernietigen dan wel onze eigen biotoop, maar het is de enige manier. Welke idioot nu nog de Kaspische vlokreeft, de driehoeksmossel, de zwartbekgrondel of de inmiddels acht uitheemse rivierkreeftsoorten wil verwijderen, kan zich beter preventief in een kliniek voor psychiatrische hulpverlening laten opnemen.

Het verwijderen van de enorme hoeveelheid exoten is een onhaalbare zaak. Eén waarin je na enig nadenken volledig vastloopt wat betreft de uitvoerbaarheid en de zinvolheid daarvan. Het proces is ook niet te stoppen: de laatste nieuwkomer, de dikkopelrits, heeft zich inmiddels in Nederland voortgeplant. En wat te denken van de zonnebaars, sterlet, Amerikaanse dwergmeerval die nog in allerlei tuincentra en aquariumwinkels te koop zijn. Op de marmergrondel zit ik ook niet te wachten, maar hij is er al. Geef mij dan maar de roofblei. Niet te eten, maar een geweldige vis om te vangen.

Willie van Emmerik, ecooloog, [Sportvisserij Nederland](#)

Het is terecht dat er met zorg wordt gekeken naar de invasie van uitheemse vissoorten. Exoten zijn vaak concurrenten van inheemse vissoorten, waarbij verdringing van de laatste groep niet ondenkbaar is. Andere negatieve aspecten zijn de insleep van ziekten en parasieten, hybridisatie en genetische vervuiling. En dan hebben we het alleen nog maar over de ecologische schade – de mogelijke schade aan de volksgezondheid en de eventuele economische schade laten we dan nog buiten beschouwing. Al spelen uitheemse vissen (in vergelijking met andere groepen) voor wat betreft deze laatste twee vormen van schade waarschijnlijk nauwelijks een rol.

Een bekend voorbeeld van een invasieve exoot die ecologische schade veroorzaakt is bijvoorbeeld de zonnebaars. Deze soort heeft in vennen een sterk negatief effect op de daar aanwezige amfibieën en macrofauna. Ook de blauwband, een vissoort die waarschijnlijk is meegekomen met de graskarper, is een duidelijk voorbeeld. De blauwband draagt namelijk een parasiet bij zich die een sterke negatieve invloed heeft op de voortplanting van andere, inheemse vissoorten.

Kunnen we nog iets doen aan de opmars van exoten? Op de Rijkswateren tref je tegenwoordig geen visvangst meer aan zonder exoot, dus het is dan ook een illusie om te denken dat je (alle) exoten kunt tegenhouden. Bestrijding is

dus moeilijk en preventie het beste wat we kunnen doen. Dit betekent onder meer dat de komst van exoten vroegtijdig moet worden gesignaleerd. Dit is essentieel omdat in een latere fase, als de soort zich eenmaal gevestigd heeft, nauwelijks nog effectief actie kan worden ondernomen.

Sportvisserij Nederland doet hier middels het project Signalering Invasieve Exoten aan mee. Daarbij wordt sportvissers gevraagd om hun uitheemse vangsten te melden, zodat deze in een vroeg stadium in kaart kunnen worden gebracht.

Daarnaast is het van belang dat er wordt uitgekeken met de introductie van nieuwe soorten, we terughoudend zijn met uitzetten van vis, alleen vis afnemen bij kwekers die goede kwaliteit leveren, geen oncontroleerbare leveringen uit Oost-Europa toestaan en de handel in exoten aanpakken. Daarbij moet er ook voorlichting worden gegeven over de risico's van het loslaten van exoten uit vijvers en aquaria en het overzetten van vis van het ene naar het andere water. De gevolgen hiervan zijn niet altijd te overzien en spijt komt altijd te laat.

Waar vissen zich op eigen kracht en in grote getale door de grote rivieren verspreiden, zijn ze niet te stuiten. Waar de mens ze een handje moet helpen, kan diezelfde mens ook besluiten een invasie te stoppen of te voorkomen. Dat is kort gezegd mijn antwoord op de stelling. Dus: over welke exoot en over welk watersysteem hebben we het?

Ponto-Kaspische soorten zoals de Kesslers grondel of marmergrondel hebben via het Main-Donau-kanaal op eigen kracht het Rijnsysteem bereikt. Een soort als de Kesslers grondel koloniseert in een hoog tempo stenige habitats in het Rijnsysteem; habitats die van oorsprong bezet worden door inheemse rivierdonderpadden. Aan hun verspreiding kunnen we nageenog niks meer doen. We kunnen hooguit voorkomen dat ze onze beeksystemen koloniseren door te besluiten ze vanuit de Rijn, Waal of IJssel niet optrekbaar te maken.

Een ander verhaal zijn de zonnebaars en dikkopelrits. Zij hebben uitsluitend door toedoen van de mens de sprong over de oceaan kunnen maken en worden hier na hun vlieg- of bootreis verkocht in tuincentra en aquariumspeciaalzaak. Helaas houden de kopers deze vissen niet altijd even zorgvuldig opgesloten in hun aquarium of tuinvijver. De zonnebaars is zeer succesvol in afgesloten wateren zoals poelen. Al jaren bedreigen zonnebaarzen daar populaties zeldzame amfibieën als de knoflookpad en boomkikker. Minder vergoederd op het pad van immigratie en integratie is de

dikkopelrits. Tot voor kort werd deze niet aangetroffen in het Nederlandse oppervlaktewater. Dus toen Waterschap Rijn en IJssel ineens op een snel groeiende populatie dikkopelritsen stuitte in twee stadsvijvers bij Neede, was de vraag: stilzwijgend een visum verstrekken of wegvangen en elimineren?

De mogelijkheid was reëel dat de dikkopelrits zich vanuit de vijvers naar het aanliggende oppervlaktewater zou verspreiden. Veldonderzoek toonde aan dat dit nog niet was gebeurd, maar het zou een kwestie van tijd zijn voordat de eerste trans-Atlantische exoot stroomafwaarts zou reizen.

De dikkopelrits is geen predator zoals de zonnebaars; ze bedreigt niet direct andere soorten. Indirect is er echter de mogelijkheid dat de soort drager is van de Entric Redmouth Disease, een bacteriële infectieziekte waardoor paling en zeelt besmet kunnen worden. Daarom gold in dit geval het voorzorgsprincipe. De vijvers zijn leeggepompt en de vissen weggevangen. Bij het leegpompen bleek dat de dichtheid aan dikkopelrits nog veel groter was dan gedacht: uiteindelijk zijn zo'n tienduizend exemplaren afgevoerd. Door deze snelle actie kon verdere verspreiding worden voorkomen.

Het verwijderen van dikkopelritsen.

